

Ігнатуша А. Л. Інклюзивна освіта: загальнопедагогічні засади / А. Л. Ігнатуша // Надання освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: Матеріали регіональної науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 09 грудня 2015 р.). – Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ: ТОВ «КИТ – Л». – С. 36–39.

У статті розглянуто принципи інклюзивної освіти, які передбачають особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими потребами, методи навчання, індивідуальний підхід.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ **Ігнатуша А. Л.**

ВП «Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка»
м. Лисичанськ

Суспільство складається з різних категорій громадян, певна кількість з яких має проблеми зі здоров'ям. За останні десятиліття в Україні, як і в усьому світі, внаслідок багатьох чинників збільшилась кількість дітей-інвалідів, які потребують посиленої уваги з боку держави. Ці діти утримуються в різних загальноосвітніх і галузевих закладах, обов'язковою умовою діяльності яких є створення середовища для якісної освіти, формування життєвих навичок, адаптації учнів з особливими потребами до життя в нових соціальних умовах.

Сьогодні в нашій країні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей з особливими освітніми потребами. В основних законах про освіту зустрічаються такі терміни, як діти, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку та особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатись у масових навчальних закладах. Один з останніх нормативних документів (наказ Міністерства освіти і науки України №691 від 2 грудня 2005 року «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю») використовує ряд термінів, таких як «діти з особливими освітніми потребами», «молодь з інвалідністю», «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я» тощо.

Усі ці терміни відображають медичну модель, яка «розглядає ваду здоров'я як характеристику особи, що може бути викликана хворобою, травмою чи станом здоров'я» і, відповідно, потребує медичного чи іншого втручання з метою «корекції» відповідної проблеми особи. Природно, що реакцією суспільства в контексті медичної моделі є забезпечення лікування, реабілітації та соціальної допомоги, такої як спеціальна освіта та пенсія. Іншими словами – ставиться мета зробити життя людини з особливими

потребами до певної міри «нормальним», забезпечивши їй, наприклад, економічні та освітні можливості.

Із часу ратифікації Україною в 1991 році Конвенції ООН про права дитини все більшого визнання та поширення набуває соціальна модель, більше пов'язана з дотриманням прав людини. На противагу медичній моделі соціальна модель «розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості», оскільки вона (проблема) створена непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з особливими потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт. Така модель спрямована на зміни її суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у здійсненні своїх прав і давало їм таку можливість.

Упродовж багатьох років в Україні більшість дітей з обмеженими можливостями здобували освіту у спеціальних закладах, які й нині залишаються для них традиційною та провідною формою навчання. Однак, ситуація поступово змінюється. Україна взяла курс на євроінтеграцію. У зв'язку з цим, певні зміни відбуваються в освітній політиці, а саме: уряд приділяє значну увагу питанням забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими потребами і створення їм комфортних умов для навчання.

Сьогодні існують два основні шляхи забезпечення дітей з особливими потребами якісною освітою. Перший – це створення спеціальних груп, класів компенсувального навчання в умовах звичайних навчальних закладів, другий – включення дитини з порушеннями розвитку до освітнього середовища звичайної групи, класу, але за умов створення для неї відповідних, адекватних її можливостям умов отримання освіти.

Велику роль у здійсненні таких змін в українському суспільстві відіграють неурядові організації, включаючи організації батьків дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки їхній діяльності все більшого поширення набувають терміни, які зміщують акцент з вад/відхилень розвитку (діти-інваліди, неповносправні, діти з вадами розвитку тощо) на більш позитивні терміни – діти з особливими освітніми потребами, діти з особливостями психофізичного розвитку тощо. Водночас усе ще зберігаються й досить широко використовуються (особливо у спеціальній літературі) терміни, які несуть у собі певну «ярликовість» – «ненавчані діти», «розумово відсталі» тощо.

Усе ширше сьогодні почали використовувати термін «діти з особливими освітніми потребами», який робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні відхилення в розвитку, що не дають їм змоги користуватись тими освітніми послугами, що надаються школами в місцевій громаді.

Успіх у навчанні й вихованні дітей з особливими потребами залежить не лише від впровадження нових форм і технологій, але й від ретельного вивчення й використання цінного досвіду видатних вітчизняних педагогів, серед яких значне місце посідає Василь Олександрович Сухомлинський.

Як справедливо вважав В. О. Сухомлинський, розв'язати проблему формування міцних знань неможливо без урахування того факту, що до школи щорічно приходять діти зі зниженою здатністю до навчання: вони погано запам'ятовують навчальний матеріал, у них відсутня допитливість, нестійка увага. Учні, які слабо встигають, привертати особливу увагу видатного педагога.

Аналіз праць В. О. Сухомлинського свідчить про те, що майже в усіх своїх роботах; учений звертав особливу увагу на необхідність використання принципу індивідуального підходу в роботі з дітьми з особливими потребами. «Конкретна наша робота, – зазначав дослідник, – полягає у визначенні причин біди в кожному окремому випадку, необхідності знайти кожній дитині посилену розумову працю, доступні для неї шляхи подолання труднощів, захопити її цікавою роботою, завдяки якій вона могла б розвиватись інтелектуально». «Духовне життя школи повинно бути настільки багатогранним, щоб кожний знайшов поле для розкриття, ствердження своїх сил і творчих здібностей. Зміст духовного життя полягає в тому, що в кожному вихованці пробуджується його індивідуальна неповторність. Тільки там, де маленька людина переживає відчуття гордості від того, що він у чомусь досяг видатних успіхів, виявив себе, – в індивідуальному духовному житті ми бачимо те, що потрібно називати енергією думки. Радість розумової праці – ось що стає доступним людині, якщо й духовне життя перейнято почуттям оптимістичної впевненості у своїх силах, почуттям власної гідності», – писав В. О. Сухомлинський [4].

Застосування принципу гуманізму до аномальних дітей означає усвідомлення того, що всі діти (і нормальні, і аномальні) мають однакові права в суспільстві, всі потребують уваги до себе. Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що В. О. Сухомлинський – гідний спадкоємець гуманістичної традиції. Він вважав, що вихователі необхідно мати таку рису, як людяність, у якій поєднується серцева доброта з мудрою суворістю батьків [4]. В атмосфері сердечності, доброзичливості діти прагнуть стати кращими не для того, щоб їх похвалили, а для того, щоб відчувати повагу навколишніх, щоб не втратити в їхніх очах своєї гідності. Досягти ефективності педагогічної діяльності з «неповноцінними» дітьми можна лише за умови, що складовою частиною навчального процесу будуть толерантність, справедливість, доброзичливість і повага людей. «Гуманна місія школи й педагога – врятувати цих дітей, ввести їх у світ суспільства, духовного життя, краси повноцінними й щасливими», наголошував В. О. Сухомлинський.

Разом з тим, на думку видатного педагога, у гуманному ставленні до дітей з особливими потребами нічого спільного не повинно бути з практикою опікунства, заснованою на жалісливості, з практикою звільнення дітей від будь-яких труднощів, відгородження їх від усіх життєвих турбот і негараздів, усунення від виконання своїх обов'язків [2]. Якщо з ранніх років дитина з обмеженими можливостями постійно уникає розв'язання проблемних ситуацій, то в неї формується толерантність до свого становища. У свою

чергу, толерантність виконує захисну функцію для психічного стану особистості, але негативно впливає на її соціальну активність, стає перепоною життєтворчості. Опікунський підхід породжує в дітей споживацькі настрої і звички, сприяє появі у школярів некритичності до своїх дій і вчинків, послаблює їхню волю до самовдосконалення.

Справжній гуманізм по відношенню до дітей з особливими потребами полягає у створенні сприятливих умов для їхнього життя, навчання й розвитку. З цього приводу В. О. Сухомлинський писав: «Майстерність і мистецтво виховання всебічно розвинутої особистості полягає в умінні педагога відкрити перед кожним, навіть перед найважчим в інтелектуальному розвитку учнем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, проявити себе, відчувати себе не обділеним, а духовно багатим. Цією сферою і є моральний розвиток. Тут безмежна рівність, тут кожний може бути великим й неповторним» [3].

При визначенні терміна «інклюзивна освіта» були проаналізовані визначення, які містяться в головних міжнародних документах: Стандартних правилах урівняння можливостей інвалідів ООН, Декларації прав дитини ООН, Саламанкській декларації та Програмі дій з навчання осіб з особливими потребами, міжнародних консультаціях із питань раннього навчання дітей з особливими освітніми потребами, а також у вітчизняних документах – Програмі науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх закладах», проекті Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах.

Ураховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей – здібностей, особливостей розвитку, типів темпераменту, статі, сімейної культури тощо.

Використані джерела

- 1. Антология педагогической мысли Украинской ССР.** / Составитель Н. П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.
- 2. Кравець Н. П.** Поради педагогам-дефектологам. // Початкова школа. – 1993. – №10.
- 3. Сухомлинский В. А.** Как воспитать настоящего человека: (Педагогическое наследие / Сост. О. В. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 288 с.
- 4. Сухомлинский В. А.** Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1973. – 287 с.